Lausunto
21.2.2024

Sivistysvaliokunnalle
Viite: EU/41/2024-VNK-1

E 58/2023 vp Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024–2029

Medialiitto kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto valiokunnalle valtioneuvoston E-kirjeestä (E 58/2024 vp) Suomen avaintavoitteiksi seuraavalle EU-vaalikaudelle 2024–2029 (”EU-tavoitteet”). Esitämme kunnioittavasti Medialiiton huomiot EU-tavoitteisiin erityisesti tiedon huoltovarmuuden näkökulmasta.

Korostamme, että toimituksellisen median toimintaedellytysten tukeminen on välttämätöntä kaikissa olosuhteissa kansalaisten sananvapauden, yhteiskuntarauhan ja demokratian kannalta. Pidämme myös erittäin tärkeänä, että hallitusohjelmassa on sitouduttu Suomen EU-vaikuttamisen ja ennakkovaikuttamisen tehostamiseen sekä kannanmuodostuksen nopeuttamiseen niin strategia- kuin hanketasoisessa vaikuttamisessa.

Pääviestit Suomen kantaan

- Medialiitto tukee Suomen kantaa EU:n strategisen agendan ja seuraavan komission ohjelman pääprioriteeteista ja pitää tärkeimpinä avaintavoitteina **Euroopan strategisen kilpailukyvyn** ja **kokonaisturvallisuuden vahvistamista**.
    - Suomen kannan mukaisesti EU:n strateginen kilpailukyky perustuu unionin omien vahvuuksien kehittämiselle ja sen keskiössä ovat toimivat, reilut sisämarkkinat ja kasvun hakeminen muun muassa digitalisaatiosta. EU:n globaalista kilpailukyvystä huolehtimisessa on ratkaisevaa jatkaa määrätietoisia ponnisteluja koulutustason ja oppimisen vahvistamiseksi
    - Euroopan kokonaisturvallisuuden parantamisessa EU:n on oltava vahvempi geopoliittinen toimija turvallisuusympäristön voimakkaassa ja nopeassa muutoksessa, joka on seurausta Venäjän hyökkäyssodasta Ukrainaan ja siihen yhdistyvästä kiristyvästä suurvaltakilpailusta. Keskeistä on EU:n kriisinsietokyvyn vahvistaminen kokonaisvaltaisella ja laaja-alaisella varautumisella tuleviin kriiseihin ja hybridiuhkiin.

- Medialiitto kannattaa EU-tavoitteiden näkemystä kokonaisturvallisuusajattelun ja **suomalaisen huoltovarmuuskonseptin edistämisestä EU-tasolla**. On tärkeää, että suomalaista huoltovarmuuskonseptia edistettäisiin tavalla, joka huomioi koordinoidusti kaikki politiikkasektorit ja asettaa konkreettisia EU-tason tavoitteita EU:lle ja jäsenmaille. Tämä luo pohjan EU:n strategiselle kilpailukyvylle.

- Suomalaiseen huoltovarmuusmalliin sisältyy materiaalisen huoltovarmuuden lisäksi ajatus tiedon huoltovarmuudesta ja väestön henkisen kriisinsietokyvyn turvaamisesta sitä kautta. Tämä edellyttää suomalaisen media-alan toimintakyvystä huolehtimista kriisitilanteissa. Suomalainen media-ala on kriisitilanteessa tai sellaisen uhatessa enintään niin vahva ja kyvykäs tukemaan kansalaisten tiedonsaantia sekä torjumaan hybridiuhkia ja informaatiovaikuttamista kuin mitä se on normaalioloissa.

- Sekä suomalaisen että eurooppalaisen media-alan toimintakyvystä ja elinvoimasta on pidettävä huolta jatkuvasti ja pitkäkestoisesti. Mediapolitiikan koordinoinnin parantaminen on suositeltava työkalu suomalaisen media-alan ja erityisesti tiedotusvälineiden toimintaedellytysten ja toimintakyvyn turvaamiseen pitkäjänteisesti. Tiedotusvälineiden toimintakyvyn turvaaminen edellyttää konkreettisia panostuksia.

Tiedon huoltovarmuus tärkeä osa strategista kilpailukykyä ja Euroopan kokonaisturvallisuutta

Media-alan ja erityisesti riippumattomien tiedotusvälineiden keskeinen rooli osana huoltovarmuuden kokonaisvarautumista tulisi tunnistaa myös EU-tavoitteissa. Uutistiedonvälitys on erityisesti poikkeusoloissa yhteiskunnan johtamisen ja turvallisuuden kannalta välttämätöntä toimintaa, ja sen saatavuus tulee turvata kaikissa olosuhteissa.

Media-alan ja tiedon huoltovarmuuden roolin huomioiminen osana suomalaista huoltovarmuuskokonaisuutta on Suomen suuri vahvuus ja kansainvälisesti myös ainutlaatuista. Sillä vastataan tehokkaasti ajankohtaisiin informaatioyhteiskunnan haasteisiin.

Medialiitto korostaa, että uutis- ja muuta tiedonvälitystä ei voi avoimessa ja moniäänisessä yhteiskunnassa jättää normaalioloissa, eikä kriisi- ja poikkeustilanteissakaan valtio-omisteisen Oy Yleisradio Ab:n tiedonvälityksen varaan. Yleisradion taloudelliset mahdollisuudet muun muassa varautua poikkeusoloihin ovat olennaisesti paremmat kuin esimerkiksi lehtikustantajilla ja muilla yksityisesti omistetuilla mediatoimijoilla kuten radiokanavilla. Tämä tulisi ottaa aidosti huomioon myös EU-tason toimenpiteissä.

- Medialiitto kannattaa kokonaisvaltaisen huoltovarmuusajattelun edistämistä EU:ssa. Suomen vahvuutena on luottamukseen ja vahvaan sitoutumiseen perustuva niin sanottu private–public-huoltovarmuusyhteistyö, jossa yritykset ovat aktiivisesti mukana ja pääasiassa muista syistä kuin siitä, että lainsäädäntö tähän yrityksiä tiukasti velvoittaa. Huoltovarmuusorganisaatioon kuuluvien poolien (media-alalla Mediapoolin) toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan nimenomaan elinkeinoelämävetoisesti. Yritysvetoinen poolitoiminta on kansallisen huoltovarmuusjärjestelmämme selkeä vahvuus, ja sen edistäminen EU:ssa edistäisi osaltaan tulevaisuuden ei-materiaalista huoltovarmuutta myös jäsenmaissa. Esimerkiksi Viro on omaksunut Suomen toimintamallia ja kehittänyt muun muassa ei-materiaalisen huoltovarmuuden turvaamista esimerkillisesti.

- Olennainen osa suomalaisen huoltovarmuuskokonaisuuden edistämisessä EU-tasolla on viestiä media-alan ja erityisesti tiedotusvälineiden tärkeästä roolista yhteiskunnan kriittisten toimintojen turvaamisen kannalta. Samalla tulee kuitenkin huolehtia, ettei se johda media-alan lisäsääntelyyn ja siitä aiheutuvaan hallinnolliseen taakkaan ja lisäkustannuksiin käytännön paremmasta varautumisesta huolehtimisen jäädessä toissijaiseksi. Mediapolitiikan parempi koordinointi on suositeltava työkalu myös EU-vaikuttamisessa suomalaisen media-alan ja erityisesti tiedotusvälineiden toimintaedellytysten ja toimintakyvyn turvaamiseen pitkäjänteisesti. Tämä edellyttää konkreettisia panostuksia.

Toiminta- ja turvallisuusympäristön muutos edellyttää konkreettista henkiseen huoltovarmuuteen panostamista

Maailman talousforumin (World Economic Forum) tuoreen riskiraportin mukaan disinformaatio ja misinformaatio arvioidaan nykyisin maailman suurimmaksi lyhyen ajanjakson uhaksi (https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/).

Sisäministeriön Kansallinen riskiarvio -julkaisussa (2023:4) todetaan, että vihamielinen informaatiovaikuttaminen, vaalihäirintä, disinformaation tarkoituksellinen levittäminen, vihapuhe ja verkossa tapahtuva häirintä uhkaavat demokratiaa, ihmisten yhdenvertaisuutta, sanan- ja mielipiteenvapautta sekä lehdistön vapautta.

Myös viimeaikainen nopea tekoälyn kehitys korostaa uhkia aineettomalle huoltovarmuudelle. Erityisesti generatiivinen tekoäly muodostaa helposti tulevaisuudessa nykyistäkin suuremman uhan Euroopan kokonaisturvallisuudelle.

Medialiitto katsoo, että edellä kuvatut riskiarviot tulisikin ottaa vakavasti huomioon myös Suomen EU-tavoitteissa.Erityisesti Euroopan strategisen kilpailukyvyn ja kokonaisturvallisuuden tavoitteissa tulisi kiinnittää huomiota ei-materiaaliseen varautumiseen ja yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviin kysymyksiin.

Disinformaatioon ja misinformaatioon perustuva informaatiovaikuttaminen horjuttaa pahimmillaan yhteiskunnan koossa pitävää luottamusta. Sitä voidaan hyödyntää myös osana hybridivaikuttamista. Näihin uudenlaisiin uhkiin varautuminen on keskeinen osa tämän päivän huoltovarmuustyötä, ja niiden torjunnassa media-alalla ja erityisesti riippumattomilla tiedotusvälineillä on keskeinen rooli.

Parhaiten disinformaatiota torjutaan varmistamalla, että yhteiskunnassa on vastavoimana kattavasti tarjolla ammattimaista toimintakykyisten tiedotusvälineiden tuottamaa luotettavaa tietoa.

Mediakasvatus ja informaatiolukutaito ovat tärkeä osa henkistä huoltovarmuutta

Avoimen ja moniarvoisen yhteiskunnan peruspilarit vaarantuvat nopeasti, mikäli kansalaisilla ei ole saatavilla luotettavaa ja moniäänistä toimituksellista sisältöä. Se turvaa henkistä huoltovarmuutta ja yhteiskuntarauhaa sekä tukee yleistä turvallisuutta ja yhteiskunnan johtamista.

Sosiaalisen median palveluiden suosio ja tekoälypalveluiden kehittyminen haastavat voimalla ei-materiaalisen huoltovarmuuden. Koronapandemian ja Venäjän Ukrainan-hyökkäyssodan myötä ajankohtaisesta ja luotettavasta tiedosta on tullut keskeinen huoltovarmuustekijä. Turvallisuutta uhkaavien propagandakoneistojen yksi tavoite on synnyttää sekaannusta yhteiskunnassa ja sen avulla murentaa demokraattista yhteiskuntajärjestelmää. Informaatiovaikuttamisessa esimerkiksi erilaiset trollitehtaat suoltavat disinformaatiota.

Disinformaatiota vastaan voidaan taistella informaatiolukutaidon, koulutuksen ja sivistyksen avulla. EU:ssa tulisi osana huoltovarmuuden tavoitteita ajaa toimenpiteitä informaatiolukutaidon ja mediakasvatuksen aseman vahvistamiseksi jäsenmaissa niin koulujen ja oppilaitosten opetuksessa kuin opettajien koulutuksessa. Se parantaisi osaltaan kansalaisten mahdollisuuksia varautua ja suojautua informaatiovaikuttamista vastaan ja vahvistaisi kyberturvallisuutta yksilötasolla.

Jokaisen tulee tietää, miten journalistinen media eroaa muusta viestinnästä. Informaatiolukutaito on osa medialukutaitoa. Se tarkastelee ennen kaikkea tiedon luotettavuutta. Informaatiolukutaito lisää ymmärrystä journalismin etiikasta ja tiedotusvälineiden roolista demokratiassa. Medialukutaito on kansalaisten keskeinen osaamisalue demokratian suojelemisessa. Ymmärrys demokraattisen yhteiskuntajärjestelmämme ja sen keskeisten instituutioiden merkityksestä lisää huoltovarmuutta kansalaisten keskuudessa.

Tiedotusvälineinen elinvoimaisuus on huomioitava EU:n demokratiaohjelman toteuttamisessa

Medialiitto katsoo, että yksi vapaan, avoimen ja demokraattisen yhteiskunnan perusedellytyksiä on tiedotusvälineiden toimintavapauden vaaliminen ja tiedonsaannin

turvaaminen viranomaisten toiminnasta. Tiedonsaantia ei pitäisi poikkeusoloissa tai huoltovarmuuden perusteella kohtuuttomasti heikentää.

Yhteiskunnan toimintavarmuutta ja turvallisuutta vahvistettaessa tulee myös suojata kansalaisten perusoikeuksia. Kansalaisten kotirauhaa, tietosuojaa, yksityiselämän suojaa ja syrjintäkieltoa on vaalittava.

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (2022:40) korostaa median tärkeää roolia muuttuneessa turvallisuusympäristössämme. Demokratiapolitiikan mukaan yhteiskunnan vakauden kannalta on keskeistä, että suomalaisten tiedonsaanti toimii myös vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Kriisien aikana informaatiovaikuttaminen lisääntyy ja median pitää olla siihen varautunut. Median toimintaedellytysten turvaaminen tulee huomioida myös turvallisuus- ja yhteiskuntarauhakysymyksenä. Periaatepäätös toteaa, että median toimintaedellytysten turvaaminen edellyttää konkreettisia panostuksia.

Demokratiapolitiikassa peräänkuulutetaan Suomeen pitkäjänteistä, hallinnonalat ylittävää mediapolitiikkaa. Tämä auttaisi turvaamaan ammattimaisen media-alan toimintaedellytykset. Muun muassa yksityisen journalistisen median huomioiminen on periaatepäätöksen mukaan mediapolitiikan keskiössä.

Reilu kilpailu on osa Euroopan strategista autonomiaa

Suomi on Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan kirjatun mukaisesti sitoutunut edistämään reilua kilpailua mediakentällä ja digitaalisessa mainosmarkkinassa huomioiden kansainvälisten alustajättien aseman ja ajamaan sitä myös EU-tasolla.

EU:n ulkopuolelta tulevien globaalien teknologiajättien markkinaylivaltaan tulee seuraavallakin EU-kaudella kiinnittää tarkasti huomiota, jotta tavoite tasapuolisten kilpailuedellytysten toteutumisesta sisämarkkinoilla olisi mahdollinen. Tuoreimpana esimerkkinä globaalien teknologiayhtiöiden toiminnasta voidaan mainita viimeaikainen nopea tekoälyn kehitys ja erityisesti generatiivinen tekoäly, joka uhkaa muodostaa tulevaisuudessa merkittävän riskin Euroopan kokonaisturvallisuudelle. Tekoälymallit ovat tuottaneet ja voivat tuottaa monenlaista disinformaatiota, muita harhoja ja ovat omiaan lisäämään vihapuhetta ja vastakkainasettelua yhteiskunnassa.

EU:n juuri hyväksyttyyn tekoälyasetukseen saatiin lopulta tekoälyä hyödyntäville teknologiayhtiöille yksiselitteinen velvoite avoimesti kertoa, mitä tekijänoikeuden suojaamaa aineistoa on käytetty tekoälyn kouluttamiseen. Avoimuus ja läpinäkyvyys tekoälyn kouluttamiseen käytetyn lähdeaineiston suhteen on media-alan ja laajemmin aineettomiin oikeuksiin investoivan luovan alan toimintaedellytysten turvaamisen kannalta välttämätöntä ja yhtä lailla kansalaisten, viranomaisten, lainsäätäjän sekä avoimen, demokraattisen yhteiskunnan etu. Media-alan rooli on keskeinen luotettavan ammattimaisen tiedon välittämisessä kansalaisille ja vapaan, avoimen demokraattisen yhteiskunnan olemassaolon turvaamisessa.

Ilman EU-lain tasoista teknologiayhtiöiden läpinäkyvyysvelvoitteita media-alan toimijoiden, kuten lehti- tai kirjakustantajien, olisi ollut nykyistäkin mahdottomampi saada asianmukaista neuvotteluasemaa suhteessa suuriin teknologiayrityksiin.

On tärkeä muistaa, että korkean sananvapauden ja vapaan, moniarvoisen yhteiskunnan taustalla on vahva aineettomien oikeuksien suoja ja sopiminen. Kustannettujen aineistojen käytöstä sopimiseen - mitä ja millä ehdoilla suojattuja aineistoja saa käyttää esimerkiksi tekoälyn kouluttamiseen - tarvitaan kustantajien neuvotteluaseman parantamiseksi nykyistä sääntelyä täydentäviä täsmävelvoitteita. Nämä täydentävät velvoitteet teknologia- ja tekoäly-yhtiöille voitaisiin toteuttaa tekijänoikeusdirektiivin tekstin- ja tiedonlouhintasäännöksessä ja digimarkkina-asetuksen FRAND-ehtoja koskevan säännöksen täydennyksenä. Mallia voidaan ottaa esimerkiksi Australiassa säädetystä pakollisesta neuvotteluvelvoitteesta.

Muita konkreettisia keinoja sisämarkkinoiden kilpailun tasapuolistamiseksi suurten teknologiayritysten kanssa on esimerkiksi huolehtiminen siitä, ettei seuraavalla EU-kaudella esitetä verkkomainonnan ja markkinoinnin sääntelyä, joka vaikeuttaisi evästeiden ja muiden mahdollisten tekniikoiden käyttöä mediayritysten verkkopalveluiden kilpailukyvyn turvaajina. Lisäksi on tärkeä varmistaa, että eurooppalaisten yritysten ja globaalien suurten teknologiayritysten verokohtelua tasapuolistetaan joko täytäntöönpanovaiheessa olevassa globaalissa verouudistuksessa tai EU-tason verouudistuksella.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Riikka Tähtivuori
johtaja, elinkeinopolitiikka

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.